

Asia: VN/9952/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle sähköisen tiedoksiannon ensisijaisuutta viranomaistoiminnassa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Huomiot muutosehdotuksista

Ehdotettu 8d § koskee viestinvälityspalvelutilin ”automaattista” luomista luonnolliselle henkilölle, kun tämä tunnistautuu julkishallinnon palveluun henkilökohtaisilla vahvan tunnistautumisen välineillä. Esityksen mukaan tällaisen tunnistautumisen voidaan arvioida osoittavan henkilön kykyä käyttää sähköisiä palveluja. Hallinto-oikeus suhtautuu varauksella tähän arvioon ja automaattiseen viestinvälityspalvelutilin luomiseen. Pelkästään sillä perusteella, että henkilö on käyttänyt jotakin julkishallinnon sähköistä palvelua, ei voida päätellä hänen olevan sen paremmin kyvykäs kuin halukaskaan käyttämään mitä tahansa muutakin sähköistä asiointipalvelua. Erityisesti tuomioistuintoiminnan osalta on olemassa riski siitä, että sähköisiä tiedoksiantoja ohjautuisi myös henkilöille, joiden taidot eivät riitä niiden asianmukaiseen vastaanottamiseen. Kysymyksessä on riski, jota voidaan tiedottamisella vain rajoitetusti pienentää ja hallita. Muun muassa em. syistä henkilöitä ei tule velvoittaa sähköisten tiedoksiantojen vastaanottamiseen nyt tarkoitetulla ”automatisoidulla” tavalla. Riittävänä turvakeena näiltä osin ei voida pitää 8e §:n ehdotusta siitä, että automaattisesti luodun viestinvälityspalvelutilin käyttäjällä olisi mahdollisuus pyytää tilin sulkemista. Perustellumpaa olisi, että viestinvälityspalvelun käyttöönotto aina edellyttäisi henkilöltä aktiivisia toimenpiteitä.

Hallinto-oikeus kannattaa lain 13 §:n 3 momentin muuttamista niin, että viestinvälityspalvelun avulla välitetyt viestit säilytettäisiin nykyisen kahden vuoden sijaan viisi vuotta, ellei käyttäjä ole niitä sitä ennen poistanut.

Huomiot tiedoksiantoa koskevista ehdotuksista (18-19 b §:t)

-

Huomiot sähköisen asiakirjan saapumista määräajassa koskevasta ehdotuksesta (11 §)

-

Muut huomiot

-

Huomiot soveltamisalan muuttamista koskevasta ehdotuksesta esitutinnan ja poliisitutinnan osalta

-

Huomiot oikeudenkäymiskaaren (erit. OK 11:3) ja oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain prosessiosoite- ja tiedoksiantosäätelyä koskevista ehdotuksista

-

Muut huomiot koskien oikeudenkäymiskaarta ja oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettua lakia

-

Huomiot oikeudenkäyntimaksun porrastusta koskevasta ehdotuksesta hallinto- ja erityistuomioistuinten osalta

Lain 2 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeudenkäyntimaksua porrastettaisiin hallintotuomioistuimissa siten, että maksua alennettaisiin 30 eurolla niissä asioissa, joissa vireille panija on toimittanut asiaa koskevat tiedot suoraan tuomioistuimen tietojärjestelmään. Ajatus siitä, että maksua alentamalla pyritäisiin lisäämään hallinto- ja erityistuomioistuinten sähköisen asiointipalvelun käyttöä oikeudenkäyntiasian hoitamisessa, on sinänsä kannatettava. Käytännössä tavoitteen toteutumisen tiellä on useampikin tekninen este. Kaiken mahdollisen oikeudenkäyntiaineiston toimittaminen asiointipalvelun kautta ei tällä hetkellä ole mahdollista, sillä esimerkiksi videotallenteita ei sen välityksellä voi tuomioistuimelle toimittaa. Asiointipalvelun toiminnassa on myös liian usein häiriöitä/ongelmia, jotka asiakkaiden yrityksistä huolimatta tosiasiaa estävät palvelun käytön tai ainakin haittaavat sen käyttöä merkittävästi. Lisäksi tulee ottaa huomioon, että lainoppineet avustajat eivät pidä asiointipalvelua erityisen sujuvana välineenä esimerkiksi sen käyttäjäksi tunnistautumiseen liittyvien, asianajotoimistoja koskevien toimintatapojen vuoksi. Ainakin em. asioihin tulisi löytää ratkaisut ennen kuin asiointipalvelun käytön voidaan odottaa merkittävästi lisääntyvän.

Mikäli esitetty lainmuutos kuitenkin katsotaan perustelluksi, hallinto-oikeus esittää harkittavaksi lainkohdan sanamuodon muuttamista niin, että tiedot tulee toimittaa suoraan hallinto- ja erityistuomioistuinten sähköiseen asiointipalveluun. Asiointipalvelu ei varsinaisesti ole tuomioistuimen tietojärjestelmä, vaan siihen integroitu sähköinen palvelu, jonka nimi on viime vuosien aikana jo vakiintunut ja käytössä muun muassa Oikeus.fi-sivustolla. Sanamuodon muuttaminen esitetyllä tavalla voisi myös pienentää riskiä siitä, että tietojärjestelmään toimittamisen saatetaan ymmärtää tarkoittavan vaikkapa sähköpostin lähettämistä tuomioistuimen virastopostiin. Edelleen hallinto-oikeus esittää harkittavaksi, tulisiko lainkohdassa tuoda jollakin tapaa vielä selvemmin esiin se, että maksun alentaminen edellyttää sitä, että kaikki asiaa koskevat tiedot tulee kaikissa asian käsittelyvaiheissa eli koko asian käsittelyn elinkaaren ajan toimittaa tuomioistuimeen asiointipalvelun kautta. Tämä siksi, että tälläkin hetkellä kansalaiset laittavat valituksiaan vireille asiointipalvelussa, mutta ilmoittavat samalla, että haluavat jatkossa asioida hallinto-oikeuden kanssa asiassaan sähköpostitse tai jopa paperipostin välityksellä. Maksun alentamisessa olisi kysymys melko merkittävästä muutoksesta, joten sen edellytykset tulisi mahdollisimman tarkkaan säätää itse lakitekstissä eikä jättää niitä HE:n tekstin varaan. Tältä osin on

kuitenkin otettava huomioon edellä esiin tuodut tekniset rajoitteet, jotka tulee ratkaista ennen kuin tällaista kokonaisvaltaista asiointia voidaan edellyttää, tai vaihtoehtoisesti säätää edellytyksistä niin, että asiointipalvelua on käytettävä ”täysimääräisesti” sikäli kun käytölle ei ole palvelusta johtuvia teknisiä esteitä. Viimeksi mainituista rajauksista säätäminen lienee haastavaa.

Esityksessä on arvioitu ehdotettavien muutosten perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia, yritysvaikutuksia ja viranomaisvaikutuksia. Onko esityksessä otettu huomioon tältä osin keskeisimmät vaikutukset? Arvioitko muutoksilla olevan sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei ole tunnistettu?

Esityksessä on todettu, että hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelujen käyttäjien alemman oikeudenkäyntimaksun aiheuttamia yhdenvertaisuusvaikutuksia voidaan lieventää osaltaan sillä, että tuomioistuimet voivat tarjota vireille panijoiden käyttöön asiakaspäätteitä, joilla on mahdollista henkilökunnan opastuksella laatia valitus asiointipalvelussa. Edelleen esityksessä on todettu, että tuomioistuimet tarjoavat myös asiointipalvelun käyttöä koskevaa neuvontaa ja että henkilöllä voi siten olla mahdollisuus saada tukea vireillepanoon asiointipalvelussa ja päästä näin alemman maksun piiriin alemmista digivalmiuksistaan huolimatta. Hämeenlinnan hallinto-oikeus suhtautuu kielteisesti siihen, että tuomioistuimen tiloihin perustettaisiin kuvatus kaltaisia ”asiointipisteitä” ja hankittaisiin tätä varten asiakaspäätteitä, ja esittää, että em. kirjaukset (ainakin s. 57 viimeinen kappale) poistetaan HE:n tekstistä kokonaan. Tuomioistuimen tehtävänä ei ole eikä voikaan olla antaa oikeudellista neuvontaa, eikä kansalaisille siten tule antaa sellaista kuvaa, että tuomioistuimen henkilökunta olisi käytettävissä opastamaan asian vireillepanossa tai muussakaan käsittelyssä. Sen erottaminen, milloin kysymys on vain asiointipalvelun teknisen käytön opastamisesta ja milloin asian substanssiin ulottuvasta neuvonnasta, voi olla hyvinkin haastavaa, eikä tuomioistuimen henkilöstöä (eikä toisaalta asiakastakaan) tule saattaa tilanteeseen, jossa nämä rajat sekoittuvat.

Hallinto-oikeus kiinnittää huomiota myös kohdan 4.2.2.2 Vaikutukset oikeusturvan toteutumiseen lopussa, esityksen s. 63 lausuttuun: ”Esitykseen sisältyy lisäksi ehdotus oikeudenkäyntimaksun alentamisesta, kun asia pannaan vireille hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelussa. Maksun alentaminen voi joissakin tapauksissa madaltaa kynnystä panna asia vireille hallinto- tai erityistuomioistuimessa. Tämän voidaan arvioida parantavan henkilöiden mahdollisuuksia saada asiansa asianmukaisesti käsitellyksi tuomioistuimessa.” Maksun alentamisen tarkoitusperät huomioon ottaen edellä lausuttu on tässä yhteydessä täysin tarpeeton arvio. Eniten em. kynnystä ja henkilöiden mahdollisuutta saada asiansa asianmukaisesti käsitellyksi tuomioistuimessa madaltaisi maksun poistaminen kokonaan, mistä ei nyt ole kysymys ja mitä ei nyt ko. lainsäädäntömuutoksiin pidä sekoittaa lainkaan. Hämeenlinnan hallinto-oikeus esittää, että s. 63 viimeinen kappale poistetaan HE:n tekstistä.

Muut huomiot

Hämeenlinnan hallinto-oikeus korostaa, että vaikka esityksen lähtökohtainen tavoite eli viranomaisviestinnän ja tiedoksiantojen ensisijainen digitaalisuus silloin, kun se vastaanottajan kannalta on mahdollista, onkin kannatettava, on ensiarvoisen tärkeää, että tavoitteiden saavuttamiseksi välttämättömien sähköisten palveluiden ja tietojärjestelmien häiriöttömästä toiminnasta ja edelleen kehittämisestä varmistutaan ennen suunniteltujen muutosten toteuttamista. Esimerkiksi hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelun toiminnassa on liian

usein häiriöitä/ongelmia, jotka asiakkaiden yrityksistä huolimatta estävät palvelun käytön tai ainakin haittaavat sen käyttöä merkittävästi.

Hallinto-oikeus kiinnittää vielä huomiota HE:n s. 31 olevaan tietoon siitä, että hallinto- ja erityistuomioistuinten sähköisen asiointipalvelun kautta ei teknisten rajoitteiden vuoksi olisi mahdollista toimittaa yli 50 megatavun kokoisia tiedostoja. Tiedon paikkansapitävyys pyydetään tarkistamaan, sillä Hämeenlinnan hallinto-oikeuden käsityksen mukaan tiedostoraja on 30 megatavua silloin, kun asiakas toimittaa palvelun kautta asiakirjoja. Tuomioistuinten toimittaessa asiakirja palveluun kokorajoitusta ei hallinto-oikeuden käsityksen mukaan ole.

Hyvärinen Tiina
Hämeenlinnan hallinto-oikeus